

**Summer Workshop Camp – obóz rozwijający umiejętności
społeczne młodzieży romskiej z Polski, Czech i Słowacji,
29. 07 – 04. 08. 2023
ewaluacja projektu**

WSTĘP

Kompetencje społeczne to pojęcie bardzo niejednorodne, gdyż pod nim kryją się umiejętności, które stanowią o efektywności radzenia sobie w różnych sytuacjach społecznych. Sprzyjają również realizacji takich celów jak: lepsze komunikowanie się, rozumienie innych, autokreacja czy poznawanie i wspieranie innych ludzi. Naturalną konsekwencją wymienionych zachowań jest pełniejsze uczestnictwo w życiu społecznym, wzrost efektywności współpracy, umiejętność radzenia sobie z sytuacjami trudnymi.

Założeniem definicji kompetencji społecznych jest skuteczność w skłanianiu innych do zachowań zgodnych z naszymi oczekiwaniami i celami. M. Argyle (1999, s. 133) przez kompetencje społeczne rozumie „zdolność, posiadanie niezbędnych umiejętności do tego, by wywrzeć pożądany wpływ na innych ludzi w sytuacjach społecznych. Te pożądane wpływy mogą polegać na skłonieniu innych do kupna, do nauki”. Umiejętności te mogą jednak być wykorzystywane do celów społecznych oraz antyspołecznych. Kompetencje społeczne jednak nie są czynnikiem ogólnym, ponieważ każda osoba która jest dobra w jednym zadaniu, może wykazywać braki w innym. Zatem kompetencje społeczne w tym ujęciu należy rozumieć, jako zbiór takich umiejętności, od których zależy możliwość adekwatnej reakcji na określoną sytuację społeczną. Za powstanie i rozwój kompetencji społecznych odpowiedzialne są zdolności niezbędne do przetwarzania informacji behawioralnych, które autor określił jako inteligencję społeczną. Autor wskazuje, że za pomocą owej kompetencji możemy zorientować się, jaką strategię należy zastosować, aby zrealizować wyznaczone cele i wymienia następujące umiejętności społeczne:

- 1) Nagradzanie, czyli umiejętność udzielania wzmocnień społecznych, które wpływają na utrzymanie związku, podnoszą jego atrakcyjność oraz umożliwiają wywieranie większego wpływu na osobę,

- 2) Empatia i umiejętność podejmowania ról innych ludzi, które są ważne zwłaszcza w pracy zespołowej, w psychoterapii oraz związkach miłosnych i przyjacielskich,
- 3) Asertywność, czyli umiejętność obrony własnych praw bez okazywania agresji,
- 4) Komunikacja werbalna (zwłaszcza na poziomie abstrakcyjnym) i niewerbalna,
- 5) Inteligencja społeczna i umiejętność rozwiązywania problemów, istotna zwłaszcza w przypadku częstego występowania konfliktów,
- 6) Umiejętność korzystnej autoprezentacji (szczególnie w warunkach zawodowych) (ibidem).

Cele ewaluacji

Celem ewaluacji było zbadanie, czy uczestnicy zostali wyposażeni w takie umiejętności oraz kompetencje, które pomogą im pełniej uczestniczyć w społeczeństwie, dążyć do integracji i stać się rzecznikami romskiej społeczności.

Uczestnicy

W obozie wzięła udział grupa 6 Romów i Romek z Czech, grupa 6 Romów ze Słowacji, grupa 8 Romek z Polski. Uczestnicy mieli być w przedziale wieku 15 – 18 lat. Cechą charakterystyczną wszystkich uczestników były problemy z integracją ze społeczeństwem większościowym. Oprócz młodzieży, w Obozie wzięli udział dorośli opiekunowie grup, Romowie i nie-Romowie.

PLAN EWALUACJI

1. Narzędzie dla partnerów – badanie przed rozpoczęciem obozu
2. Skala samooceny SES Rosenberga – badanie w rozpoczęcia obozu i na zakończenie, dla młodzieży
3. Kwestionariusz sprężystości psychicznej Ł. Kaczmarek – badanie w dniu rozpoczęcia obozu
4. Kwestionariusz do Pomiaru Indywidualnego Kapitału Społecznego R. Styła – dla młodzieży w dniu rozpoczęcia obozu
5. Kwestionariusz umiejętności i kompetencji dla młodzieży w dniu rozpoczęcia obozu i na zakończenie
6. Kwestionariusz zadowolenia z udziału w projekcie – dla młodzieży i partnerów po zakończeniu obozu (po ostatnich zajęciach).

Badania zostały wykonane zgodnie z harmonogramem.

W pierwszej kolejności, w lutym 2023 r. zostało przeprowadzone badanie wśród partnerów. Głównym celem było określenie możliwości w zakresie współpracy. W badaniu wzięło udział czworo opiekunów.

Metodologia badań

Celem działań ewaluacyjnych było sprawdzenie, czy nastąpiły zmiany po udziale w projekcie.

Wskazano pytania kluczowe dla procesu ewaluacji:

1. Jak partnerzy oceniali współpracę z autorami projektu na etapie wstępnym (konceptyjnym)?
2. Jakie były zagrożenia związane z niepowodzeniem projektu w opinii partnerów?
3. Jaki poziom sprężystości psychicznej posiadała młodzież biorąca udział w obozie?
4. Jaki jest poziom indywidualnego kapitału społecznego uczestników?
5. Jaki poziom samooceny młodzieży posiadała w dniu rozpoczęcia projektu a jaki w dniu zamknięcia projektu?
6. Jakie umiejętności oraz kompetencje posiadała młodzież i czy badane wskaźniki uległy zmianom podczas obozu?
7. Jak uczestnicy oraz partnerzy ocenili projekt obozu Summer Camp?

WYNIKI BADAŃ EWALUACYJNYCH

Badanie partnerów przed rozpoczęciem projektu

Z przeprowadzonych badań wynika, że wszyscy w pełni identyfikowali się z celami obozu Summer Camp. Poproszono, aby ocenili możliwości powodzenia całego projektu badani wskazali, że raczej wszystko uda się, jednak wskazali, że warunkami powodzenia jest m.in. wewnętrzna motywacja samych uczestników projektu, umiejętność porozumienia się uczestników z różnych krajów.

Zapytano opiekunów, z jakimi trudnościami muszą mierzyć się ich podopieczni. Zdecydowanie wskazali trudności wychowawcze, wykluczenie społecznie, bycie ofiarami przemocy, problemy ze wskazywaniem celów oraz z motywacją do podejmowania zadań, aby realizować zadania, pewność siebie, adekwatna samoocena.

Spróbowano ustalić, w jaki sposób badani motywują do pracy podopiecznych i jakie w ich opinii sposoby są najbardziej skuteczne. Z uzyskanych danych można wnioskować, że najczęściej stosowane jest tłumaczenie, podkreślanie zalet podjętej aktywności, drobna nagroda czy wskazywanie korzyści płynących dla podopiecznych. Żaden z badanych nie stosuje kary wobec swoich podopiecznych. Z uwagi na specyfikę grupy zapytano, jakie są najważniejsze umiejętności i cechy w kontakcie z młodzieżą. Wymieniono, że najbardziej cenione są: umiejętność słuchania, precyzyjność formułowanych komunikatów, umiejętności z zakresu negocjacji, empatia, umiejętność pójścia na kompromis oraz spontaniczność. Podkreślono również wagę współdziałania i współpracy, umiejętność budowania i prowadzenia zespołu oraz podkreślono umiejętności radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych.

Sprężystość psychiczna badanych

Ludzie różnią się zakresem, w jakim poddają świadomej kontroli własne stany emocjonalne oraz impulsy behawioralne (Block, Kremen, 1996). Osoby charakteryzujące się brakiem samokontroli wrażają swoje emocje oraz impulsy behawioralne niezależnie od sytuacji. Block (i inni 2005) definiuje sprężystość psychiczną jako adaptacyjną elastyczność wynikającą ze zdolności dostosowania poziomu kontroli w zależności od sytuacji. Sprężystość psychiczna, wraz z powiązaniem z nim pojęciem samokontroli stanowi podstawowe cechy osobowości umożliwiające zrozumienie procesów motywacyjnych, emocjonalnych oraz zachowania (tamże). Pozwalają wyjaśnić np. funkcjonowanie osób dobrze radzących sobie ze stresem. Im wyższy poziom sprężystości psychicznej, tym większa zdolność do modulacji poziomu samokontroli w zależności od możliwości i potrzeb sytuacyjnych. Fredrickson, (2003) wskazuje, że to emocje pozytywne są wykorzystywane przez osoby o wysokim poziomie *sprężystości psychicznej* jako

aktywny czynnik prowadzący do bardziej korzystnego funkcjonowania w sytuacjach trudnych. Emocje pozytywne pomagają tym osobom oderwać się od negatywnych doświadczeń i powrócić do równowagi.

Badanie sprężystości psychicznej zostało przeprowadzone w dniu rozpoczęcia obozu. Wyniki przedstawiono w tabeli.

Tabela 1. Poziom sprężystości psychicznej

Poziom sprężystości psychicznej	Procent
Niski	23
Średni	62
Wysoki	15

Z analizy danych wynika, że ponad połowa badanej młodzieży posiada średni poziom sprężystości psychicznej (62%), niski posiada 23% badanych, a wysoki 15%. Można sądzić, że badani mają trudności w odraczaniu gratyfikacji, doświadczają wahań nastroju, ich uwaga łatwo ulega rozproszeniu. Mogą mieć również problemy z przestrzeganiem norm społecznych. Jednocześnie potrafią być bardzo spontaniczni, co w niektórych sytuacjach może zwiększać ich atrakcyjność interpersonalną, a w innych powodować odrzucenie z powodu łamania reguł społecznych. Z kolei osoby o zbyt wysokim stopniu samokontroli, czy też nadmiernie kontrolujące się, cechuje zahamowanie działania. Mogą mieć trudności z podejmowaniem decyzji.

Indywidualny kapitał społeczny badanych

Indywidualny kapitał społeczny to dodatkowe źródło zasobów, z których człowiek może korzystać, aby osiągnąć własne cele. Zasoby tkwiące w kapitale społecznym, z których może korzystać jednostka, są tym większe, im większa jest liczba powiązań społecznych oraz różnorodności zasobów, jakimi dysponują osoby funkcjonujące w sieci tych powiązań. O dużej różnorodności zasobów mówi się wówczas, gdy osoby znajdujące się w sieci powiązań społecznych jednostki są różne od niej samej. Różnić się mogą one np. wiekiem, płcią, wykształceniem, wykonywanym zawodem, pozycją społeczną, zasobnością finansową, poglądami politycznymi, wyznaniem, ale również systemem wartości, zainteresowaniami,

sposobem spędzania wolnego czasu a nawet preferencjami estetycznymi. Można zatem założyć, że im większa różnorodność osób w sieci powiązań społecznych, tym kapitał społeczny jednostki będzie szerszy i będzie uzyskiwał wyższy poziom. Większe będzie prawdopodobieństwo, że wykorzysta tkwiący potencjał do radzenia sobie w sytuacji trudnej. Z dużym prawdopodobieństwem będzie mogła ona bowiem skorzystać z zasobów, jakich sama nie posiada ale dysponują nimi wyraźnie zróżnicowane osoby z jej otoczenia. Zasobami tymi mogą być: zasoby materialne, umiejętności, narzędzia, kontakty (znajomości). W niektórej sytuacji pomocne będzie napisanie pisma urzędowego czy pomoc w znalezieniu pracy, a w jeszcze innej wysłuchanie i udzielenie wsparcia emocjonalnego lub zmotywowanie do konkretnego działania.

Tabela 2. Poziom indywidualnego kapitału społecznego badanych

Poziom indywidualnego kapitału społecznego	Procent
Niski	82
Średni	18
Wysoki	0

Najogólniej można powiedzieć, że kapitał społeczny dotyczyć będzie powiązań, relacji z różnymi osobami w różnych sytuacjach życiowych. Interakcje powodują tworzenie się sieci powiązań, w ramach których można uzyskać wsparcie. Zbadano indywidualny kapitał uczestników, z uzyskanych danych można stwierdzić, że zdecydowana większość osób badanych posiada niski poziom indywidualnego kapitału społecznego. Świadczyć to może o niewielkiej liczbie członków w siatce społecznej czy o trudnościach ze znalezieniem osoby o konkretnych zasobach, pomocnych osobie badanej. Kapitał społeczny łączy się silnie ze społeczeństwem obywatelskim, czyli takimi cechami jak: normy, zaufanie społeczne oraz horyzontalne sieci społeczne (Putnam, Leonardi, Nanetti, 1995). Kapitał społeczny, jako sieci społeczne wiąże jednostkę ze społeczeństwem w sposób umożliwiający współdziałanie z innymi. Często niski poziom kapitału społecznego

może oznaczać potrzebę nadrzędnego prowadzenia działań przez biurokratyczne struktury, a koszty kontroli i nadzoru takiego działania są bardzo wysokie. Jak wiadomo, kapitał społeczny jest determinantem ludzkiej aktywności szczególnie na gruncie lokalnym, można sądzić, że grupa młodzieży romskiej która została zbadana, często pozostaje bez wsparcia lokalnego. Należy jednak zaznaczyć z całą mocą, że kapitał społeczny jest zasobem warunkującym prawidłowe funkcjonowanie społeczeństw, w wielu obszarach aktywności. Dlatego wskazana byłaby praca nad rozwojem siatki powiązań i społecznych, aby wszyscy członkowie grupy mieli możliwość odczuwania wsparcia społecznego, a nie wykluczenia, ponieważ taka strategia prowadzić może do wielu niebezpiecznych sytuacji.

Poziom samooceny

Kolejnym badanych wymiarem był poziom samooceny. Samoocena to zespół sądów, opinii, poglądów i postaw, które jednostka odnosi do swojej osoby, a w szczególności do swojego wyglądu, uzdolnień, osiągnięć i możliwości (Kościelak 1987, 1996). Termin ten w literaturze używany jest zamiennie z „samoakceptacją”, „poczuciem własnej wartości” oraz „obrazem własnej osoby” (Kulas, 1986).

Na samoocenę człowieka wpływ ma wiele czynników, z których można wyróżnić: opinię środowiska a także własny ideał. W toku życia człowiek gromadzi informacje na swój temat, stopniowo, z biegiem czasu ulegają one uporządkowaniu. W ten właśnie sposób tworzy się specyficzny układ wyobrażeń, pojęć oraz ustosunkowań odnoszących się do siebie samego - do własnego „ja”. (Kulas, 1986) Można zatem powiedzieć, że kształtowanie się poczucia własnej wartości warunkuje wiele czynników np.: wyników własnej działalności, opinii innych ludzi, pozycji, wyglądu zewnętrznego, uzdolnień, kompetencji.

Zdaniem A. Guryckiej (1979) człowiek ocenia siebie w zależności od m.in.:

- faktycznych opinii ludzi na jego temat,
- porównania swoich osiągnięć ze swoimi zamierzeniami, oczekiwaniami w stosunku do siebie, system swoich wartości,
- subiektywnie odczuwanej sytuacji przez porównanie z innymi znanymi mu sytuacjami,

- porównanie ze swoimi potrzebami.

U osób zagrożonych wykluczeniem społecznym najczęściej mamy do czynienia z niestabilną samooceną, która odpowiada osobowości niezrównoważonej oraz z zaniżonym poziomem samooceny. Wśród najczęściej wymienianych przyczyn takiego stanu rzeczy wskazuje się na:

- przyczyny zewnętrzne, np. wygląd zewnętrzny
- przyczyny subiektywne, związane ze stanem psychicznym, np. niska samoocena
- sposób wychowania (zob. Zaborowski, 1998).

Również obserwuje się występowanie poczucia zagrożonej samooceny. Ma ona miejsce, kiedy człowiek nie jest pewien własnej wartości. Nigdy nie ma pewności, czy podjęte wyzwanie zakończy się sukcesem. Osoby niedostosowane społecznie często reagują nadmiernym lękiem i frustracją na ewentualne niepowodzenia. Należy podkreślić, że takiej sytuacji często towarzyszy drażliwość i nadmierna podejrzliwość. Poczucie zagrożenia może mieć znacznie głębszą podstawę tkwiącą w wychowaniu, a raczej związaną z błędami wychowawczymi popełnianymi przez rodziców lub opiekunów, głównie związanymi z nieuznawaniem praw dziecka i lekceważeniem go. R. Kościelak (1978, s.60) wskazuje na inne objawy zagrożenia: „obniżenie aktywności życiowej, niechęć do podejmowania jakichkolwiek zadań, brak zaufania oraz nieumiejętność rozpoznania własnych możliwości. Wysoki lęk i ciągłe zagrożenia powodują niską samooceną i istotną rozbieżność między realną a idealną koncepcją siebie”

Badanie wykonano dwukrotnie: w dniu rozpoczęcia obozu i na zakończenie, podczas ostatnich zajęć.

Tabela 3. Poziom samooceny uczestników projektu

Poziom samooceny	Rozpoczęcie/ procentowe dane	Zakończenie/dane procentowe
Niski	56	49
Średni	37	43
Wysoki	7	8

Z pierwszego badania wynika, że ponad połowa badanych (56%) cechuje niski poziom samooceny, 37% osób posiada średni poziom samooceny, a 7% wysoki. Po przeprowadzeniu wszystkich zajęć, ponownie przeprowadzono badanie poziomu samooceny. Analiza badań wskazuje, że poziom samooceny nieco wzrósł. Niespełna połowa – 49% badanych wykazała niski poziom samooceny, czyli o 7% mniej niż w pierwszym badaniu. Średni poziom samooceny wykazało 43%, a wysoki 8%. Wyniki wydają się optymistyczne, wydaje się, że zaproponowane zajęcia przyczyniły się w podniesienie samooceny badanych, a co za tym idzie zwiększyły poziom poczucia własnej wartości. Należy pamiętać, że stosując wzmocnienia pozytywne i negatywne kształtuje się „ja – realne”. Następnie w miarę nabywania doświadczeń życiowych następuje formowanie ideału samego siebie, czyli obraz tego „jaki chcę być”. Na tym etapie człowiek porównuje się z innymi i zauważa, że nie posiada pewnych właściwości, które chciałby mieć – w ten sposób następuje identyfikacja.

Umiejętności i kompetencje uczestników projektu

Badanie przeprowadzono dwukrotnie. W dniu rozpoczęcia obozu oraz ostatniego dnia, po zakończeniu wszystkich zajęć.

Poproszono uczestników, aby ocenili swoje umiejętności w skali od 1 do 5. Uzyskane dane wskazywały, że 58% badanych uczestników uważa, że ich umiejętności są na średnim poziomie (wskazali 3). Następnie szczegółowo odniesiono się do poszczególnych umiejętności.

Tabela 4. Poszczególne umiejętności oceniane przez uczestników

Umiejętność:
motywowania siebie do podejmowania zadań
budowania i utrzymywania kontaktów z innymi
zaprezentowania się w grupie
komunikowania się z innymi
bycia asertywnym
radzenia sobie z trudnymi emocjami
postępowania w sytuacjach konfliktowych
stawiania sobie i dążenia do celów
planowania
podejmowania decyzji

radzenia sobie z niepowodzeniami
przystosowania się do nowego otoczenia
pracy w zespole

Źródło: badania własne

W pierwszym badaniu z pośród wskazanych umiejętności najniżej oceniane były: zaprezentowanie się w grupie, radzenie sobie z trudnymi emocjami, przystosowanie do nowego otoczenia, radzenia sobie z niepowodzeniami oraz bycie asertywnym. Najwyżej oceniano pracę w zespole oraz komunikowanie się z innymi. W drugim badaniu co prawda nadal powtórzyło się radzenie sobie z trudnymi emocjami oraz radzenie sobie z niepowodzeniami, jednak nie wskazano, jako słabszą stronę poczucia umiejętności zaprezentowania się w grupie oraz radzenia sobie z trudnymi emocjami.

Następnie zbadano kompetencje społeczne. D. Goleman (1999) wyjaśniając pojęcie kompetencji społecznych wychodzi od pojęcia kompetencji emocjonalnych, rozróżniając dwie grupy: kompetencje osobiste i kompetencje społeczne. Autor do kompetencji osobistych zalicza trzy rodzaje zdolności: samoświadomość, samoregulację oraz motywację. Z kolei na kompetencje społeczne składają się dwa rodzaje zdolności, wyrażane konkretnymi umiejętnościami, tj: zdolność empatii, zrozumienie innych ludzi, docenianie i wspieranie różnorodności. Zdolności społeczne są rozumiane jako m.in.: wpływanie na innych, porozumiewanie się, czyli słuchanie bez uprzedzeń i wysyłanie prostych, zrozumiałych komunikatów, inspirowanie innych (pokazywanie celów, możliwości, okazji, inspirowanie zmian), tworzenie i podtrzymywanie więzi czy współpraca dla osiągnięcia wspólnych celów.

Polska badaczka Anna Matczak (2001) poprzez kompetencje społeczne proponuje rozumieć złożone umiejętności warunkujące efektywność radzenia sobie w sytuacjach społecznych określonego typu. Umiejętności powyższe człowiek nabywa w trakcie treningu społecznego. Kompetencje warunkowane są cechami osobowości, temperamentem, inteligencją ogólną, społeczną i emocjonalną. Cechy wrodzone i społeczne doświadczenia są istotnymi czynnikami mającymi wpływ na poziom kształtujących się kompetencji. Zatem autorka stwierdza, że kompetencje społeczne są to złożone umiejętności warunkujące efektywność radzenia sobie w określonego typu sytuacjach społecznych i są one nabywane przez jednostkę w toku treningu

społecznego. Efektywność tego treningu zależy w pewnym stopniu od możliwości intelektualnych jednostki, w tym szczególnie od inteligencji społecznej i emocjonalnej. Interpersonalne zdolności i umiejętności człowieka posiadają niespecyficzny charakter. Ujawniają się w relacjach formalnych, towarzyskich i intymnych, które można określić, jako zróżnicowane pod względem m. in. formy. Treść i cel interpersonalnej aktywności narzuca swoim charakterem odmienność norm je wyznaczających. Zatem kompetencje społeczne odnoszą się do efektywności w sytuacjach społecznych. Za wskaźniki efektywności uznaje się osiągnięcie przez jednostkę własnych celów oraz zgodność z oczekiwaniami społecznymi.

Niskie umiejętności społeczne lub całkowity ich brak według M. Argyle (1998) związany jest z różnymi sytuacjami objawiającymi się już w dzieciństwie, np. niedostosowanie czy izolacja społeczna. Uwzględniając kryterium wieku, trudności w zdolnościach społecznych przejawiają dzieci odrzucane z powodu zachowań agresywnych, izolowane przez grupę rówieśniczą, młodzież nieśmiała i samotna. W wieku dojrzałym na niski poziom kompetencji wpływają problemy w małżeństwie, z dziećmi, natomiast u osób starszych, osamotnienie i problemy w utrzymaniu więzi z innymi ludźmi.

Na potrzebę prowadzonych badań przyjęto definicję A. Matczak i kompetencje społeczne będą rozumiane jako złożone umiejętności warunkujące efektywność radzenia sobie w określonego typu sytuacjach, nabywane przez jednostkę w toku treningu społecznego (A. Matczak, 2001, s. 7).

Jak wiadomo, wysoki poziom kompetencji społecznych jest związany z lepszym przystosowaniem do zmian zachodzących w życiu jednostki. Anna Matczak (2001) poprzez kompetencje społeczne rozumie złożone umiejętności warunkujące efektywność radzenia sobie w sytuacjach społecznych. Istotnymi czynnikami mającymi wpływ na poziom kształtujących się kompetencji są m.in. osobiste doświadczenia jednostki.

Badaniu poddano kompetencje miękkie:

Tabela 5. Rodzaje posiadanych kompetencji miękkich

Rodzaj kompetencji	Rozpoczęcie/ średnia	Zakończenie/ średnia
zarządzanie sobą w czasie	10,25	10,25
przywództwo i zarządzanie	11,25	11,30
rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji	10,90	11,50
umiejętności komunikacyjne	12,10	14,20
umiejętności osobiste	9,80	11,10

Źródło: badanie własne

Pierwszy rodzaj kompetencji, który został zbadany, to zarządzanie sobą w czasie. Jest to bardzo ważna umiejętność i polega na planowaniu oraz systematycznym wykonywaniu określonych zadań w celu realizacji wcześniej wskazanego celu. Ogólnie rzecz ujmując ten rodzaj kompetencji miękkich to wyznaczanie celów, planowanie, podejmowanie decyzji, realizacja oraz kontrola. Tutaj nie zmienił się wynik pre-testu, $SD=10,25$. Kolejnym analizowanym obszarem kompetencji było przywództwo i zarządzanie, wynik pre- i posttestu różnił się, ponieważ odnotowano niewielki wzrost. Obszar ten pozwala ujawnić kompetencje m.in. związane z zarządzaniem ludźmi. Następnie zbadano kompetencje związane z rozwiązywaniem problemów i podejmowaniem decyzji. W tym obszarze zanotowano zmianę, wynik pretestu $SD=10,90$, natomiast posttestu $SD=11,50$. Poproszono również o ocenę umiejętności komunikacyjnych. Jak wiadomo, dobra komunikacja to lepsze relacje międzyludzkie. Dzięki prawidłowej komunikacji odpowiednio przekazujemy informacje. Niski poziom umiejętności komunikacyjnych może stanowić barierę na drodze efektywnego działania. Uzyskane wyniki badań wskazują na wzrost umiejętności z tego zakresu, i tak: $SD =12,10$ na początku obozu, natomiast w czasie badania ostatniego dnia $SD= 14,20$. Ostatnim badanym obszarem kompetencji społecznych były umiejętności osobiste. Wiązane są one między innymi z radzeniem sobie ze stresem, znajomością mocnych i słabych stron czy poczuciem własnej wartości. Tutaj również zauważono wzrost poziomu wyniku średniego. Początkowo ujawnił się na poziomie $SD= 9,80$, natomiast w drugim badaniu $SD=11,20$.

Podsumowując, należy podkreślić, że kompetencje społeczne kształtują się w toku interakcji społecznych. O intensywności decyduje wiele czynników, np. różnorodność środowisk społecznych, w których przebywa człowiek, wielość kontaktów, ale również motywacja. Wzrostu kompetencji społecznych można upatrywać w wielości i intensywności kontaktów społecznych uczestników podczas obozu, oraz w otwartości i zrozumieniu prowadzących.

Ocena zajęć dokonana przez uczestników

Młodzież miała okazję do oceny zajęć po ich zakończeniu. Uczestnicy oceniali: zajęcia, prowadzących oraz przydatność zajęć. W pierwszej kolejności poproszono o ogólną ocenę zajęć, można było użyć określenia: nudne, średnio interesujące, interesujące, bardzo interesujące. Przyglądając się uzyskanym odpowiedziom, można stwierdzić, że dla 75% badanych zajęcia były bardzo interesujące, a dla 25% interesujące. Nikt nie wskazał odpowiedzi średnio interesujące lub nudne.

Badanie dotyczące prowadzących dotyczyło kilku obszarów. Pierwszym z nich była ocena prowadzących pod kątem przygotowania do zajęć, zdecydowana większość badanych – 65% oceniła przygotowanie w stopniu bardzo dobrym, 28% w stopniu dobrym, natomiast tylko 7% stwierdziło, że przygotowanie było w stopniu dostatecznym. Kolejnym badanym obszarem był sposób przekazywania treści. Tutaj również poziom zadowolenia badanych był wysoki: 71% oceniło bardzo dobrze, dobrze 26%, a tylko 3% oceniło dostatecznie. W zajęciach grupowych ważne jest nastawienie prowadzących i klimat, który tworzą: czy wyjaśniali, odpowiadali na pytania. W tym zakresie 80% badanych oceniło bardzo dobrze, 18% dobrze, a 2% dostatecznie. Podobnie, jak w poprzednim pytaniu nie było niższych ocen.

Kolejnym badanym obszarem była przydatność zajęć. Zapytano, czy obóz spełnił oczekiwania uczestników. Odpowiedzi układały się następująco: w stopniu bardzo dobrym 60%, dobrym 34%, dostatecznym 6%. Uznano za ważną kwestię poszerzania wiedzy uczestników i tutaj również odnotowano wysoki odsetek zadowolonych uczestników: w stopniu bardzo dobrym 56%, dobrym 38%, a dostatecznym 6%. Zapytano również o umiejętności: czy poszerzył się ich wachlarz. Odpowiedzi: 72% w stopniu bardzo dobrym, 15% dobrym, natomiast 13% dostatecznym. Przydatność zdobytej wiedzy i umiejętności aż 82% uznało za bardzo

przydaną, 12% przydatną w stopniu dobrym, a 6% w stopniu dostatecznym. Zapytano również, czy uczestnicy poleciliby innym obóz i warsztaty i tutaj uzyskano 96% bardzo dobrych ocen i 4% dobrych.

Ocena zajęć dokonana przez opiekunów

W realizacji zadań ważne jest zakomunikowanie celów spotkania. Wszyscy badani opiekunowie zgodnie stwierdzili, że organizatorzy jasno określili cele do zrealizowania podczas obozu. Ponadto z badań wynika, że w opinii opiekunów wszystkie cele zostały osiągnięte. W pracy grupowej istotna jest wzajemna komunikacja i współpraca pomiędzy partnerami. Opiekunowie grup określili poziom współpracy, jako bardzo dobry. Trudno jest osiągnąć sukces bez własnego zaangażowania. Poproszono badanych, aby określili swój stopień zaangażowania w działania projektowe. Na podstawie uzyskanych wyników badań można sądzić, że wszyscy opiekunowie byli bardzo zaangażowani, aby cele zostały osiągnięte. Projekt m.in. miał na celu nabycie nowych umiejętności, kompetencji oraz podniesienie wiary we własne siły. Wszyscy opiekunowie stwierdzili, że zajęcia zaproponowane podczas obozu będą mogły służyć uczestnikom na co dzień, już po zakończeniu projektu. Osoby prowadzące były w pełni przygotowane merytorycznie do prowadzenia zajęć (SD=5,0). Dla uczestników często istotną kwestią jest zaangażowanie prowadzących. W opinii badanych prowadzący wykazywali bardzo wysoki stopień zaangażowania i w naturalny sposób potrafili nawiązać kontakt z grupą uczestników. Jak wiadomo, w pracy grupowej dobre jest zastosowanie różnorodnych metod i form pracy. Zaproponowany wachlarz sposobów działania zyskał uznanie w opinii opiekunów. Doceniona została również organizacja całego obozu (SD=5,0), natomiast opiekunowie wskazywali uwagi do czasu trwania obozu i wielu zajęć do przeprowadzenia, tj. uważają, że czas był zbyt krótki w stosunku do liczny zajęć podczas obozu (SD=4,0).

WNIOSKI Z BADAŃ

Po przeprowadzeniu badań ewaluacyjnych, zebraniu danych empirycznych i analizie uzyskanych wyników empirycznych można stwierdzić, że:

1. Partnerzy bardzo dobrze ocenili przygotowanie obozu i zajęć na etapie wstępnym, a także współpracę z organizatorami.
2. Partnerzy mieli jednak pewne obawy, które ogniskowały się wokół: wewnętrznej motywacji uczestników projektu, umiejętności porozumienia się uczestników z różnych krajów.
3. Z analizy danych wynika, że ponad połowa badanej młodzieży posiada średni poziom sprężystości psychicznej – 62%, średni posiada 23% badanych, a niski 15%. Odpowiedni poziom sprężystości psychicznej może być kluczowy dla wzbudzania pozytywnych emocji, np. w sytuacjach trudnych. Elastyczne podejście do zmian jest również ważne ale także należy zwrócić uwagę na umiejętności radzenia sobie ze stresem i np. nieprzewidywalność życia.
4. Analiza wyników dotyczących samooceny wskazuje na nieznaczny wzrost badanego wymiaru. Wyniki są budujące i wskazują kierunki działania.
5. Badani poziom swoich umiejętności określili jako średni, a największej trudności mieli, po dwóch badaniach, z radzeniem sobie z trudnymi emocjami oraz radzeniem sobie z niepowodzeniami.
6. Analizując uzyskane dane w zakresie kompetencji miękkich, można stwierdzić, że w pierwszym badaniu najniższe wyniki uzyskano w zakresie umiejętności osobistych, zarządzania sobą w czasie oraz rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji. Najwyższy poziom uzyskały kompetencje komunikacyjne. W drugim badaniu najniższy wynik średni ujawniono w przypadku kompetencji zarządzania sobą w czasie – wynik nie uległ zmianie. Natomiast najwyższy ponownie uzyskały umiejętności komunikacyjne, zaobserwowano wzrost wartości wskaźnika.
7. Aż 75% uczestników oceniło zajęcia, jako bardzo interesujące, a 25% jako interesujące. Nie było skrajnych ocen. Biorąc pod uwagę całość przedsięwzięcia – 60% oceniło obóz bardzo dobrze.
8. Partnerzy również w sposób pozytywny ocenili wszystkie obszary, należy podkreślić, że wszyscy ocenili organizację i przebieg obozu bardzo dobrze.

REKOMENDACJE

Na podstawie przeprowadzonych badań ewaluacyjnych i po analizie materiału empirycznego można stwierdzić, że działanie w postaci obozu Summer Camp w pełni spełniło zakładane cele. Należy podkreślić, że zarówno uczestnicy, jak i partnerzy bardzo wysoko ocenili całość obozu, dostrzegli różnorodność metod działań oraz zaangażowanie osób prowadzonych. Jedyne uwagi wynikające z badań dotyczyły liczby zajęć w stosunku do czasu obozu, zatem rekomenduje się by w przyszłości obóz trwał dłużej.

Dr Katarzyna Nawrocka, adiunkt w Zakładzie Psychopedagogiki Resocjalizacyjnej Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie